

Písní proti totalitě?

Spirituál kvintet jako (anti)symbol minulého režimu

Předmět: *Kulturní dějiny dvacátého století*

Vypracoval: Juda Kaleta

Vyučující: PhDr. Petr Koura, Ph.D.

Datum: 11. července 2015

Autor těchto řádků je již z generace, která komunismus nezažila. Neměla tu možnost na vlastní kůži zažít okupaci vojsky Varšavské smlouvy, normalizační strach a nedůvěru, ani naději ve zvonění klíčů při listopadu. Tyto události pro ni nejsou vzpomínkou. Stávají se historií. A i zde přichází rozpor mezi tím, co si starší generace pamatuje, a tím, co nová generace musí sama znovu objevit a kriticky zhodnotit.

Skupina Spirituál kvintet byla naší rodině blízká jak po hudební stránce, tak i texty písní. Měl jsem tu příležitost účastnit se několika koncertů, které všechny kromě výborného kulturního zážitku spojovala ještě jedna věc — to že si posluchači přijeli „zavzpomínat“.

Tato práce si klade za cíl poodhalit, jaká byla cesta Spirituál kvintetu až k sametové revoluci a nakolik její písně a vystupování neslo „revoluční náboj“. Práce nemá ambice komplexně rozebírat působení Kvintetu na českou společnost, ani podrobně mapovat jeho historii, pouze by chtěla poukázat na určitý vývoj, kterým skupina během své dlouho trvající existence prošla.

1 Folk a jeho dosavadní zkoumání

Panuje shoda na zařazení skupiny Spirituál kvintet do kulturně-historického fenoménu *folk* — Vladimír Vlasák ji dokonce trochu přehnaně označuje za „matku českého folku“, která „představuje folkový styl sama o sobě“.¹ Samotné vymezení tohoto žánru je však obtížné² a možných definic je celá řada - od „současné městské hudby pro dospělé“ přes „písně s posláním“ až „básnictví s kytarou“.³ Stejně tak je podnětná i myšlenka, že „folkovou hudbu tvoří její sociální kontext, nikoli svébytná strukturní podstata žánru“⁴ a „nezbytným atributem je její sociálně angažovaný, chcete-li protestní, charakter“.⁵

Tato práce se nebude pokoušet najít novou definici folku, pouze by chtěla vyzdvihnout několik jeho podstatných aspektů, které jsou typické i pro působení Spirituál kvintetu. Předně je to důraz na sdělení, kdy samotný obsah je podmíněn nesvobodným prostředím, ve kterém tvorba vznikala. Dále pak interakce s publikem a spolehnutí se na jeho chápavost. V neposlední řadě pak sociální provázanost skupin, jejich členů i sólistů, kteří se setkávali jak při koncertech, tak i mimo ně.⁶

Prací věnovaných tématu českému folku je zatím poskrovnu.⁷ První skupinu tvoří díla osobností, které byly samy součástí a z jejich děl je tak patrná autenticita a dokáží odrazit náladu doby, na druhou stranu je v nich patrná silná subjektivnost a malý odstup od událostí. Pro ilustraci jmenujme kapitolu Michala Juppa Konečného v *Kmenech 0*.⁸

Druhou skupinu tvoří nepočtená díla autorů, kteří se snaží o odbornější přístup a problematiku nahlízejí z nejrůznějších hledisek. Výraznými jsou především studie Zdeňka R. Nešpora,⁹ který zastává názor, že je při zkoumání folku „potřeba průniku z obecnějších sociologických

¹VLASÁK, *Folkaři: báječní muži s kytarou, kteří psali dějiny*, s. 12.

²Čtenáře tímto odkazují na pečlivou úvahu v NEŠPOR, *Děkuji za bolest... Náboženské prvky v české folkové hudbě 60.-80. let*, s. 12-29. Srov. s PROKEŠ, *Česká folková píseň*, s. 17

³Ibid., s. 15n.

⁴NEŠPOR, „Česká folková hudba 60.-80. let 20. století v pohledu sociologie náboženství“, s. 81.

⁵Ibid., s. 81.

⁶Význam masových akcí ztělesňuje festival Porta (LANGER — DOLEŽAL, *Porta znamená brána (i do nového století?)*)

⁷Srov. NEŠPOR, „Česká folková hudba 60.-80. let 20. století v pohledu sociologie náboženství“, s. 80

⁸KONEČNÝ, „Folk : hudební hledání spřízněnosti“.

⁹NEŠPOR, „Česká folková hudba 60.-80. let 20. století v pohledu sociologie náboženství“; NEŠPOR, *Děkuji za bolest... Náboženské prvky v české folkové hudbě 60.-80. let*.

a sociálně-antropologických pozic¹⁰ a snaží se ho analyzovat z pohledu sociologie náboženství. Tímto specifickým vyhraněním dochází k neobvyklým poznatkům, ke kterým by klasická historiografie hledala obtížně cestu. Na druhou stranu tento přístup poněkud zastírá a upozadňuje ostatní aspekty folku.

O něco širší chápání mohou nabídnout práce Přemysla Houdy¹¹ a Josefa Prokeše,¹² kteří kombinují literárně-historický přístup s přesahy do muzikologie, sociologie a dalších věd. Uceleným, spíše však populárně-naučným dílem je publikace Vladimíra Vlasáka *Folkaři*,¹³ která v novinářském stylu mapuje dějiny českého folku.

Přímo skupině Spirituál kvintet nebyla zatím věnována žádná závažnější studie, pouze několik encyklopedických hesel. Mezi těmi jmenujme zejména stat' Ivana Poledňáka¹⁴ pro *Český hudební slovník osob a institucí*¹⁵ a Františka Horáčka¹⁶ v *Encyklopedii jazzu a moderní populární hudby*.

2 Metody výzkumu

Vážnější historické bádání o folku naráží na řadu problémů — předně je to malý časový odstup. Díky němu je sice možné plně využít metod orální historie¹⁷ — jejími výstupy je však současné zkoumání téměř až „přesyceno“. S účastníky událostí existuje celá řada zaznamenaných rozhovorů¹⁸, jejich komplexní analýza a kritické zhodnocení je však nad možnosti této práce, přesto je nucena z větší části právě z těchto pramenů vycházet.

Na druhou stranu malý časový odstup neumožňuje využít oficiální dokumenty, které z většiny nejsou přístupné. Výjimkou jsou složky ve fondech Archivu bezpečnostních složek, tedy spisy vzniklé převážně na základě práce tajné policie. Jde však o prameny nespolehlivé a není možné je použít bez podepření důkazy z jiných zdrojů a následné pečlivé interpretace.

Podstatným pramenem je hudební produkce skupiny. Vývoj je možné sledovat i bez hlubších znalostí dalších věd — předně tedy muzikologie — už jen z výběru písní, jejich jazyka a textů. V případě živých výstupů (ať už televizních¹⁹ nebo živých nahrávek z koncertů²⁰) je nezbytnou součástí zkoumání i mluvené slovo a „výplně“ mezi písněmi.

¹⁰NEŠPOR, „Česká folková hudba 60.-80. let 20. století v pohledu sociologie náboženství“, s. 80.

¹¹HOUDA, *Intelektuální protest, nebo masová zábava? : folk jako společenský fenomén v době tzv. normalizace*.

¹²PROKEŠ, *Česká folková píseň*.

¹³VLASÁK, *Folkaři: báječní muži s kytarou, kteří psali dějiny*.

¹⁴POLEDŇÁK, *Spirituál kvintet*.

¹⁵Slovník obsahuje i další podstatná hesla různých autorů k jednotlivým členům skupiny: POLEDŇÁK, Jiří Tichota, POLEDŇÁK, Zdenka Tichotová, POLEDŇÁK, Dušan Vančura, TŮMA, Karel Zich, CHALOUPKOVÁ, Jan Nedvěd, ILLEOVÁ, Irena Budweiserová a ZAPLETAL, Jiří Cerha.

¹⁶HORÁČEK, „Spirituál kvintet“ resp. HORÁČEK, „Tichota, Jiří“ a HORÁČEK, „Tichotová, Zdena“

¹⁷Srov. s VANĚK, *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*

¹⁸Se členy Spirituál kvintetu je to pak zejména REJCHRT, Jiří a Zdenka Tichotovi — *Na Točné* a dále řada kratších rozhovorů převážně v časopisech zaměřených na folk (např. KONEČNÝ, „To si ty nemůžeš pamatovat!« říká Dušan Vančura Jiřímu Tichotovi. Rozhovor s protagonisty staré folkové struktury.“, HUČÍN, „Spirituál kvintet 45 let: Folk je názor a postoj“, Jiří ČERNÝ, *Sedmikráska českého folku* a další)

¹⁹*Spirituál kvintet živě*.

²⁰*Spirituál kvintet - 20 let live*.

3 Fenomén Spirituál kvintet. Vznik a vývoj.

V druhé polovině 50. let, kdy nadšení budovatelských písní „velebících naší radostnou současnost“²¹ už pomalu vyhasínalo a prvorepublikové období jazzu bylo dávnou minulostí, navštívil Československo americký soubor Everyman Opera²². Ten při svém zájezdu přes státy východního bloku v roce 1956 přivezl jednak Gershwinovu jazzovou operu *Porgy a Bess* a také dosud neobjevený žánr spirituálů a gospelů.²³ Ty byly v Americe módní záležitostí — po objevení bohatství lidové a pololidové tvorby na začátku 20. století a veleúspěšném působení Woodie Guthrieho, se původně černošské duchovní písně (stejně však jako černošské pracovní a jiné) staly masovou záležitostí a zpíval je kdekdo²⁴.

Čtyři roky nato vznikla skupina, která si tento žánr dala i do svého názvu — Spirituál kvartet, založený v roce 1960 Ivo Machem²⁵. Útvar vznikl z členů Vysokoškolského uměleckého souboru (VUS), který se dříve také pár černošských sborových písní „pokoušel zařadit do svého repertoáru“²⁶ a kde se o první úpravy pro zpěv v menších skupinách pokusil další ze zakládajících členů — Jiří Tichota²⁷

Zprvu šlo o typickou studentskou kapelu hrající bez honorářů po různých klubech,²⁸ brzy však čtyři mladíci, „štíhlí, nadšení a nekritičtí“²⁹ začali s nezvyklým repertoárem sklízet úspěchy³⁰. Vědomě se hlásili k americkému velikánovi Pete Seegerovi a jeho skupině The Weavers. Zahraněčnický vliv se nepokoušeli skrývat³¹ — písně zpívali anglicky a i jejich samotný výběr a aranžmá se v podstatě shodovalo s tím, co a jak zpíval Seeger³².

Anglické texty byly pro skupinu v jejím prvním období typické a důležité. Tím, že zpívali v řeči naprosté většině posluchačů nesrozumitelné³³, rezignovali³⁴ na podstatnou významovou složku, kterou si písně nesly. V tom se ostatně lišili i od svého vzoru — pro Seegera jako levičového aktivistu byla obsahová stránka písní bezesporu velmi důležitá³⁵, stejně jako byl obsah důležitý pro celý žánr. Mluvíme-li tedy o pozdějším Spirituál kvintetu jako o skupině folko-

²¹REJCHRT, *Jiří a Zdenka Tichotovi — Na Točné*, s. 44.

²²Československý filmový týdeník 1956, č. 9 a Jindřich ČERNÝ, 1956 (*České divadlo a společnost v roce 1956*).

²³TICHOTA, „Spirituál kvintet o sobě“.

²⁴Srov. s NEŠPOR, *Děkuji za bolest... Náboženské prvky v české folkové hudbě 60.-80. let*, s. 51-64

²⁵HORÁČEK, „Spirituál kvintet“, s. 497 srov. s REJCHRT, *Jiří a Zdenka Tichotovi — Na Točné*, s. 53n

²⁶TICHOTA, „Spirituál kvintet o sobě“.

²⁷REJCHRT, *Jiří a Zdenka Tichotovi — Na Točné*, s. 53. Srov. s NEŠPOR, *Děkuji za bolest... Náboženské prvky v české folkové hudbě 60.-80. let*, s. 129n.

²⁸REJCHRT, *Jiří a Zdenka Tichotovi — Na Točné*, s. 55.

²⁹Citát Dušana Vančury z *Spirituál Kvintet u Svatého Salvatora*, 17 min 25 s

³⁰Výrazným úspěchem bylo zejména vystoupení na Přehlídce jazzové hudby v Karlových Varech (HORÁČEK, „Spirituál kvintet“, s. 498)

³¹VLASÁK, *Folkaři: báječní muži s kytarou, kteří psali dějiny*, s. 8.

³²Viz např. první vydané EP *Zpívá Spirituál kvartet*. HORÁČEK, „Spirituál kvintet“ uvádí, že tato nahrávka byla vytvořena ještě kvartetem. Složení však už bylo pětičlenné — na albu se podílela i Věra Nerušilová. O zpěvačku se skupina rozšířila rovněž po vzoru The Weavers (REJCHRT, *Jiří a Zdenka Tichotovi — Na Točné*, s. 57)

³³NEŠPOR, *Děkuji za bolest... Náboženské prvky v české folkové hudbě 60.-80. let*, s. 130, srov. s REJCHRT, *Jiří a Zdenka Tichotovi — Na Točné*, s. 74n

³⁴Pro úplnost je třeba dodat, že nerezignovali zcela — nesrozumitelný obsah při živých vystoupeních doplňovali průvodním slovem a komentářem, jak bylo i později na jejich koncertech běžnou praxí. (Srov. s NEŠPOR, *Děkuji za bolest... Náboženské prvky v české folkové hudbě 60.-80. let*, s. 110-111)

³⁵Srov. s *ibid.*, s. 60

vé, kde se „převzaté věci zpívají zásadně česky“,³⁶ pro první etapu skupiny bychom měli spíše užívat označení „folk revival“.³⁷

„Poučného“ setkání se Spirituál kvintetu (po rozšíření o zpěvačku už natrvalo přejmenovanému) dostalo, když spolu s Pete Seegerem vystupoval na jeho turné v Československu. Kromě toho, že tím získala popularitu a z poloamatérské kapely se tak definitivně stala profesionální, střetl se i se skutečným americkým folkem se vším všudy. Se Seegerem sice v jeho extrémních názorech nereflektujícími českou realitu³⁸ nemohli souhlasit, bezpochyby však na nich nemohl nezanechat dojem. Od této chvíle začínalo i pro Kvintet pod tímto vlivem platit, že spirituály nejsou jen líbivou muzikou, „pěkným šansonem“,³⁹ ale hlavně prostředkem k vyjádření životních postojů.

Ve druhé polovině 60. let prošla skupina krizí a zásadní přestavbou. Zakládající členové Ivo Mach a Miroslav Keller odešli na dlouhodobou pracovní stáž do zahraničí, zpěvačka Růžena Helebrantová po srpnu 1968 emigrovala a Kvintet „přestal vlastně existovat“.⁴⁰ K jeho oživení došlo až díky sloučení s Antikvartetem Dušana Vančury, podobnému uskupení vzniklého též ze členů VUS.⁴¹ Sám Vančura se ukázal být pro další vývoj Spirituál kvintetu nezbytný. Díky jeho textařským schopnostem začala skupina zpívat téměř výhradně česky a „se slovy na míru“⁴². Už v písni *Černá zem*⁴³ z roku 1971 se tak projevila později pro skupinu typická hra se slovy a významy, když „si ve slovech ‚černou zem dostat ven, ven z okovů‘ lidé dosazovali běžně ‚českou zem‘“⁴⁴.

Že však normalizační prostředí nebude nakloněné explicitnímu vyjádření názorů a bude potřeba skutečný význam obalit dvojsmysly, se ukázalo už v roce 1972 při tzv. „jirchářské palachiádě“. Hlavní aktér Bohdan Mikolášek „stejně jako Jiří Tichota pocházel z protestantského prostředí, ale vzal si je víc k srdci“,⁴⁵ když složil píseň *Ticho* na počest upálení Jana Palacha.⁴⁶ S touto písní tři roky nato vystoupil i uprostřed koncertu Spirituál kvintetu na teologické fakultě v Jirchářích. Spirituál kvintet do ticha, který po písni následovalo, vstoupil s písní *Jednou budem dál*. Kombinace měla úspěch, „emoce v sálu se daly krájet“.⁴⁷ To samé si pak Kvintet s Mikoláškem zopakovali ještě jednou následujícího dne.

Režim nenechal tento symbolický akt bez odvety. Postihy dopadly jak na Bohdana Mikoláška, tak i na mnoho studentů teologické fakulty a na její vedení. U Spirituálu to kromě dočasného zákazu činnosti vedlo i k pochopení, že vystupováním proti režimu neohrožují pouze sami sebe⁴⁸, ale i řadu dalších — pořadatelů, ostatních účinkujících a vůbec lidí, jakkoli s vystoupení

³⁶KONEČNÝ, „Folk : hudební hledání spřízněnosti“, s. 250.

³⁷NEŠPOR, *Děkuji za bolest... Náboženské prvky v české folkové hudbě 60.-80. let*, s. 13.

³⁸REJCHRT, *Jiří a Zdenka Tichotovi — Na Točné*, s. 58n.

³⁹Ibid., s. 61.

⁴⁰Ibid., s. 76.

⁴¹KLUSALOVÁ, *Šťastný člověk Dušan Vančura*.

⁴²Srov. s KONEČNÝ, „To si ty nemůžeš pamatovat!“ říká Dušan Vančura Jiřímu Tichotovi. Rozhovor s protagonisty staré folkové struktury.“, s. 9

⁴³*Černošský ghetto / Spinkej*.

⁴⁴PODSKALSKÁ, *Spirituál kvintet: Vědět, že léta s kapelou nebyla proflákaná* srov. s REJCHRT, *Jiří a Zdenka Tichotovi — Na Točné*, s. 42

⁴⁵NEŠPOR, *Děkuji za bolest... Náboženské prvky v české folkové hudbě 60.-80. let*, s. 159.

⁴⁶MIKOLÁŠEK, *Ticho (+ autorův komentář) v pořadu ČT2*.

⁴⁷REJCHRT, *Jiří a Zdenka Tichotovi — Na Točné*, s. 78.

⁴⁸Což taky nebylo zanedbatelné, protože jak říká Jiří Tichota: „my, pravda, jsme se tím živil, takže zastavení činnosti bylo pro nás relativně vážným problémem.“ (KONEČNÝ, „To si ty nemůžeš pamatovat!“ říká Dušan Vančura Jiřímu Tichotovi. Rozhovor s protagonisty staré folkové struktury.“, s. 7)

spjatých. Jak Jiří Tichota dokládá: „Po téhle první zkušenosti jsme se vždycky hrozně třáslí, ani ne tak o sebe, jako o ty ostatní. Hlavně o pořadatele...“⁴⁹

Později bylo skupině často vytýkáno, že v překladech spirituálů zastírá primární biblické poselství, které původně měly. Z města s dvanácti branami podle počtu apoštolů se tak stalo město s pěti věžemi, Ráchel nepotkala Ježíše, ale poutníka, z Mojžíše se stal pouhý anonymní prorok, z Bible „knížka“, nový text spirituálu *A Little More Faith in Jesus* neměl s originálem už vůbec nic společného. „Ani to stranickým ideologům mnohdy nestačilo, takže ‚správné vyznění‘ bylo potřeba zajišťovat ještě jinak. Příkladem může být původně baptistický hymnus *We Shall Overcome*, který zhruba ve stejném duchu přijala i americká protestující levice, jehož český text *Jednou budem dál* skupina hrála jako znělku na leckterém oficiálním shromáždění. V tomto případě se překlad od originálu ani nijak odchylovat nemusel, neboť religiozita původního textu byla dána kontextem, nikoli explicitním vyjádřením.“⁵⁰

Je potřeba si však uvědomit, že Kvintetu nešlo primárně o využití misijního potenciálu spirituálů, jak by si to možná evangelické kruhy, ke kterým ostatně neměl nikdy daleko, přáli. Díky opuštění křesťanské rétoriky, kterou režim špatně snášel, měl možnost zpívat písně, které by jinak neprošly. Jak sami říkají, „naučili se využívat, nebo chceš-li, zneužívat, oficiální rétoriky režimu, který se vydával za ochránce všech utlačovaných.“⁵¹ Posluchačům tento ústupek nevadil, ukázalo se, že si jsou schopni ledacos domyslet a že díky aktualizacím textů písně navíc nabývají nových a do současných situací pasujících významů.

Ukázkovým příkladem by mohla být píseň *Až se k nám právo vrátí*, ve které melodie z již zmíněného spirituálu *A Little More Faith in Jesus* dostala nový text Dušana Vančury o čekání na právo, na svobodnou budoucnost a život beze strachu. „Jakkoli byla píseň [...] nenáboženská, cenzuře vadila jako politická provokace, měla prý navozovat dojem, že toho času v Československu právo není. Skupina to ‚vyřešila‘ tím, že hymnus hrála na mezinárodním sjezdu ČSM a pak už napořád s odůvodněním, že ‚ty [píseň] si vybral ÚV SSM na akci mezinárodního rozsahu‘. Samozřejmostí ovšem byl ‚vysvětlující úvod‘, že se jedná o boj černošského lidu atd.“⁵²

Obhájení této písně bylo dokonce o něco složitější, než popisuje Nešpor. „Krytí“ černochoy, jejich bojem za práva a svobodu, bylo jistě důležité — pro režim, který tuto tematiku ideologicky využíval v boji proti západu, nebylo snadné zakázat písně „černošských otroků“, i když se mu samozřejmě nezamlouval podtext, který s sebou písně přinášely.

Bylo však potřeba dokázat, že se skutečně o takovou píseň jedná. Aby prošla přes cenzurní orgány, bylo potřeba nový text přeložit ještě do angličtiny, jakéhosi podvrženého originálu, aby bylo dokázáno, že se skutečně jedná o píseň utlačovaných černochoy.⁵³ Možnost ověřit si pravost byla v tehdejší době minimální. S vědomím způsobu vzniku tak nabývají zcela nový rozměr slova Jiřího Tichoty, který píseň v televizním pořadu označil za „spirituál druhé generace, která mluví o problémech současných lidí a současné doby“.⁵⁴

Co skupina ztrácela parafrázemi originálů, doháněla průvodními slovy. Svou „intelektuální spikleneckou přitažlivost si [Spirituál kvintet] vybrušoval“⁵⁵ roky a návštěvníci koncertů se tak mohli těšit na neopakovatelný zážitek. „Jiří svými poznámkami na koncertech Spirituál kvintetu

⁴⁹KONEČNÝ, „»To si ty nemůžeš pamatovat!« říká Dušan Vančura Jiřímu Tichotovi. Rozhovor s protagonisty staré folkové struktury.”, s. 6.

⁵⁰NEŠPOR, *Děkuji za bolest... Náboženské prvky v české folkové hudbě 60.-80. let*, s. 130n.

⁵¹REJCHRT, *Jiří a Zdenka Tichotovi — Na Točné*, s. 75.

⁵²NEŠPOR, *Děkuji za bolest... Náboženské prvky v české folkové hudbě 60.-80. let*, s. 130n.

⁵³„NEJ HITY: Ježíše vystřídal právo na právo”.

⁵⁴*Spirituál kvintet živě*.

⁵⁵Jiří ČERNÝ, *Zlatý fond české populární hudby (Albové vývojové milníky 1960 — 2000)*.

vymyslel skrývačky, kterým posluchači říkali Tichotovi černoši. Barvitě vysvětloval, jak si do-vezení otroci osvojili biblické příběhy o nesvobodě a právu, které se jednou vrátí; tak barvitě, že byly k nerozpoznání od totality, ve které jsme žili.⁵⁶ Že živé vystupování bylo nesmírně dů-ležité potvrzují i slova Milana Uhdeho z roku 1984: „Chodím tam jako na mši. Chodím si tam – zní to strašně – i pro posilu, abychom vydrželi ve svém osudu a nesli jej, jak se na lidi sluší a patří.“⁵⁷

Jak vzpomíná Jiří Tichota: „říkali nám, jak je pro ně důležitý, že hrajeme a zpíváme. Chodili na naše koncerty a čekali, že se budou dívat věci a netušili, že máme problémy, které nejsou vidět a o kterých jsme veřejně mluvit nemohli ani nechtěli. Celou dobu nás to bavilo a nepovažovali jsme se za nějaké bojovníky. [...] Byla celá řada nesrovnatelně statečnějších lidí, kteří nesli svůj osud dobrovolně bez publicity, úplně v soukromí. Myslím si, že do této kategorie jsme se nikdy nezařazovali.“⁵⁸

4 Závěr

Jak bylo ukázáno, skupina neměla v první fázi svého vývoje ambice přinášet v textech písní k po-sluchačům hlubší smysl. Tak se tomu stalo až po určitém vývoji a přerodu skupiny na začátku 70. let, kdy se hlavními představiteli stali Jiří Tichota s Dušanem Vančurou. I pak se dlouho pohybovali na hraně mezi lacinými překlady konformními k režimu a znehodnocujícími posel-ství spirituálů a dobře propracovanými dvojsmysly, které byly chápány v kontextu doby a dnes už jejich odvážnost nemusí být zřejmá. Důležitý byl také osobní kontakt s publikem, který je mimo pramenů orální povahy obtížně zaznamatelný. V posledním období, které v podstatě trvá dodnes, skupina přežívá znovu díky líbivé formě vybrušované po desetiletí (která má stále možnost oslovovat i mladou generaci) a díky určité dávce nostalgie generace starší.

Snahou ukázat, jak se proměňoval vztah skupiny Spirituál kvintet a jeho repertoáru ke ko-munistickému režimu, se problematika zdaleka nevyčerpala. Jednoduchá sonda postavená na obsahu písní a způsobu jejich podání si nečiní nárok na to, aby byla považována za úplnou a na-bízí řadu směrů pro další bádání.

Pomyslným cílem by mohla být ucelená monografie, která by komplexně mapovala dlouhé působení Kvintetu. Při nárocích, které by tato práce kladla — od velkého časového rozmezí, pro které by bylo potřeba shánět pramenné materiály, až po přesahy do dalších věd od muzikologie až po sociologii — by to však byla práce vhodná spíše pro kolektiv autorů. Autoři by se navíc museli potýkat s problémy nastíněnými v úvodu práce — špatnou dostupností a obtížnou dohle-datelností pramenů, malého časového odstupu od předmětu zkoumání, nepřeborného množství rozhovorů atd.

Proveditelnější práce by si musela za svůj cíl vybrat některý z dílčích okruhů. Prvním, který se nabízí, je zpracování biografie některého ze členů skupiny. Nejvíce pozornosti právem při-tahuje osobnost Jiřího Tichoty, který v rozhovorech sám ledacos ze svých osudů a osudů své rodiny už prozradil, zároveň však při bližším zkoumání vyvstávají otázky, které dosud nebyly uspokojivě zodpovězeny.

Stejně tak zajímavým tématem by mohl být i Dušan Vančura, šedá eminence Kvintetu, který v rozhovorech zůstává ve stínu za Tichotou — vzhledem k autorství velkého množství textů

⁵⁶ Jiří ČERNÝ, „Dvěma obdivuhodným Jiřím k jejich ztraceninám“.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ KONEČNÝ, „»To si ty nemůžeš pamatovat!« říká Dušan Vančura Jiřímu Tichotovi. Rozhovor s protagonisty staré folkové struktury.“, s. 7.

písní, však ve směřování skupiny hrál jistě také významnou roli. Mohli bychom pokračovat — i další osobnosti Spirituálu by měly, co říci — Zich, bratři Nedvědi, Ortinský, Budweiserová... Téměř nic nevíme o první generaci Iva Macha, Miroslava Kellera, Miloslava Kasteloviče stejně jako o Růženě Helebrantové.

Postupovat bychom mohli i z druhé strany. Práce, která by v archivech dohledala oficiální zákazy, posudky a udání by mohla přispět k objasnění, jakým způsobem režim postupoval v případě rizikových, avšak ještě tolerovaných, skupin. Zajímavým by mohl být i výzkum, který by se zaměřil na otázku, kterou lze z dokumentů těžko vyčíst a která byla nadnesena už v úvodu práce — co koncerty skupiny znamenaly pro běžné posluchače.

Výběrová diskografie

Černošský ghetto / Spinkej. Panton. 1971.
Spirituál kvintet - 20 let live. Supraphon. 1982.
Zpívá Spirituál kvartet. Supraphon. 1963.

Prameny

Československý filmový týdeník 1956, č. 9. (5:32-7:00).
<https://www.youtube.com/watch?v=8XQ5szRF5uQ> (cit. 07. 07. 2015).
Bohdan MIKOLÁŠEK. *Ticho (+ autorův komentář) v pořadu ČT2*.
<https://www.youtube.com/watch?v=zv0PMB2-v1Q> (cit. 10. 07. 2015).
Miloš REJCHRT. *Jiří a Zdenka Tichotovi — Na Točné*. Praha: Kalich, 2003.
Spirituál Kvintet u Svatého Salvatora. 1993.
<https://www.youtube.com/watch?v=ctKtygJk56E> (cit. 11. 07. 2015).
Spirituál kvintet živě. 1984.
<https://www.youtube.com/watch?v=Gbo4nMBTRF8> (cit. 10. 07. 2015).

Časopisové a novinové články

Jiří ČERNÝ. „Dvěma obdivuhodným Jiřím k jejich zatraceninám”. In: *Hospodářské noviny* ze dne 17.4. (2007).
— *Sedmikráska českého folku*. 2003.
<http://www.nacerno.cz/view.php?cislocclanku=2003080114> (cit. 08. 07. 2015).
Jan HUČÍN. „Spirituál kvintet 45 let: Folk je názor a postoj”. In: *Folk & Country* 3 (2006), s. 20.
Iva KLUSALOVÁ. *Šťastný člověk Dušan Vančura*. 2013.
<http://www.mistnikultura.cz/stastny-clovek-dusan-vancura> (cit. 06. 07. 2015).
Michal Jupp KONEČNÝ. „»To si ty nemůžeš pamatovat!« říká Dušan Vančura Jiřímu Tichotovi. Rozhovor s protagonisty staré folkové struktury.” In: *Folk & Country* 1 (1991), s. 5–9.
Jana PODSKALSKÁ. *Spirituál kvintet: Vědět, že léta s kapelou nebyla proflákaná*. 2015.
<http://www.denik.cz/hudba/spiritual-kvintet-vedet-ze-leta-s-kapelou-nebyla-proflakana-20150313.html> (cit. 06. 07. 2015).
Jiří TICHOTA. „Spirituál kvintet o sobě”. In: *Melodie* 8 (1964), s. 122.
<http://www.spiritualkvintet.cz/Archive/Articles/6408-Melodie-vokalni-kapely.pdf>.

Literatura

- Jindřich ČERNÝ. *1956 (České divadlo a společnost v roce 1956)*. 2006.
<http://host.divadlo.cz/art/clanek.asp?id=11719> (cit. 10. 07. 2015).
- Jiří ČERNÝ. *Zlatý fond české populární hudby (Albové vývojové milníky 1960 — 2000)*. 2011.
<http://www.nacerno.cz/view.php?cislocclanku=2011082201> (cit. 08. 07. 2015).
- František HORÁČEK. „Spirituál kvintet”. In: *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby III* (1990), s. 497–498.
- „Tichota, Jiří”. In: *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby III* (1990), s. 549–550.
- „Tichotová, Zdena”. In: *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby III* (1990), s. 550.
- Přemysl HOUDA. *Intelektuální protest, nebo masová zábava? : folk jako společenský fenomén v době tzv. normalizace*. Praha : Academia, 2014, s. 239.
- Helena CHALOUPKOVÁ. *Jan Nedvěd*. 2003.
http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1470 (cit. 06. 07. 2015).
- Nikola ILLEOVÁ. *Irena Budweiserová*. 2012.
http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1003676 (cit. 06. 07. 2015).
- Michal Jupp KONEČNÝ. „Folk : hudební hledání spřízněnosti”. In: *Kmeny 0 : městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. Praha : Bigg Boss & Yinachi, 2013, s. 246–271.
- Miloslav Jakub LANGER — Ivan DOLEŽAL. *Porta znamená brána (i do nového století?)*. Praha: Adonai, 2001.
- „NEJ HITY: Ježíše vystřídalo právo na právo”. In: *Lidovky.cz* (2012).
http://www.lidovky.cz/nej-hity-jezise-vystridalo-pravo-na-pravo-fip-kultura.aspx?c=A120118_144544_ln_kultura_wok (cit. 11. 07. 2015).
- Zdeněk R. NEŠPOR. „Česká folková hudba 60.-80. let 20. století v pohledu sociologie náboženství”. In: *Sociologický časopis* 39.1 (2003), s. 79–97.
- *Děkují za bolest... Náboženské prvky v české folkové hudbě 60.-80. let*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 383.
- Ivan POLEDŇÁK. *Dušan Vančura*. Český hudební slovník osob a institucí, Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. 2003.
http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1000015 (cit. 06. 07. 2015).
- *Jiří Tichota*. Český hudební slovník osob a institucí, Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. 2009.
http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=8720 (cit. 06. 07. 2015).
- *Spirituál kvintet*. Český hudební slovník osob a institucí, Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. 2003.
http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=8717 (cit. 24. 06. 2015).
- *Zdenka Tichotová*. Český hudební slovník osob a institucí, Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. 2003.
http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=8721 (cit. 06. 07. 2015).

- Josef PROKEŠ. *Česká folková píseň*. Brno: Masarykova univerzita, 2011.
- Jaromír TŮMA. *Karel Zich*. Český hudební slovník osob a institucí, Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. 2003.
http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1000479 (cit. 06. 07. 2015).
- Miroslav VANĚK. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004.
- Vladimír VLASÁK. *Folkaři: báječní muži s kytarou, kteří psali dějiny*. Řitka: Daranus, 2008.
- Petr ZAPLETAL. *Jiří Cerha*. 2006.
http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1000712 (cit. 06. 07. 2015).